

Secțiunea a 8-a. Particularitățile normei de drept internațional public

Normele dreptului internațional public au ca principală caracteristică natura consensuală^[1], în sensul că sunt rezultatul acordului de voință al actorilor internaționali sau al acceptării anumitor reguli de drept internațional, ce poate fi exprimat în formă scrisă, în mod clar, direct și expres prin încheierea de tratate internaționale în anumite domenii în care se dorește reglementarea obligațiilor internaționale și a raporturilor dintre subiecți sau în formă nescrisă, în principiu, în mod tacit, pe calea cutumei internaționale.

Din cauza acestei naturi juridice și a prezenței elementului esențial al consensualismului, care constituie fundamentul însuși al dreptului internațional public, majoritatea normelor de drept internațional public nu au în structura lor elementul sancțiune. Din acest motiv, au fost formulate diferite teorii care fie susțin lipsa de eficiență juridică a dreptului internațional^[2], fie îi neagă caracterul de veritabil drept sau îl denumesc cvasidrept ori un sistem imperfect, incomplet sau primitiv^[3].

Pe de altă parte, lipsa elementului sancțiune din structura normelor de drept internațional nu poate echivala cu negarea caracterului obligatoriu al acestora. Finalitatea adoptării normelor de drept internațional este de a prescrie o anumită conduită pentru subiecții dreptului internațional, pe care aceștia, în momentul elaborării normelor, se și obligă să le respecte, astfel că inserarea sancțiunii în structura unei reguli de conduită adoptate în acest mod, nu are utilitate și ar contraveni însăși ideii de asumare a obligațiilor internaționale pe baza principiului buneîcredințe. A considera contrariul ar însemna aplicarea unei prezumții a preexistenței intenției statelor de încălcare a respectivelor reguli, ceea ce ar lipsi de orice utilitate crearea unor reguli de conduită.

Particularitățile normelor dreptului internațional în privința procesului de adoptare determină consecințe și în ceea ce privește clasificarea acestora, astfel că, în opinia noastră, nu pot fi aplicate în mod strict aceleași criterii de clasificare ca în cazul normelor dreptului intern și nici nu se poate argumenta că regulile au caracter facultativ, respectiv că statele aleg, în mod discreționar, dacă se conformează sau nu unei anumite reguli

[1] R. MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional public*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 5.

[2] R.P. DHOKALIA, *The Codification of Public International Law*, Manchester University Press, 1970, p. 256.

[3] P. DE VISSCHER, *Cours général de droit international public*, Recueil des cours de l'Académie du Droit International de la Haye, Tome 136 (1972), p. 15-17.

de conduită. În dreptul internațional public, toate normele sunt obligatorii deoarece au ca izvor dorința statelor de a reglementa într-o anumită manieră raporturile dintre ele în diferite domenii în care interacționează, statele au posibilitatea de a stabili modalitatea concretă în care vor pune în aplicare o anumită regulă a dreptului internațional, iar în unele situații, regulile nu permit derogarea și constituie categoria specială a normelor *jus cogens*, situate în vârful ierarhiei normelor dreptului internațional.

Potrivit unei clasificări^[1], normele dreptului internațional pot fi de diligență sau de comportament (*due diligence*) – atunci când se prevede adoptarea unui anumit comportament de către state – sau de rezultat – atunci când se stabilește în sarcina statelor atingerea unui anumit obiectiv determinat, dar și în această situație, alegerea modalității de realizare a acestuia este lăsată la aprecierea statelor. Un exemplu de normă de diligență este norma care prevede obligația statelor de a împiedica folosirea teritoriului lor pentru scopuri contrare dreptului internațional, ce presupune luarea de către stat a tuturor măsurilor posibile în încercarea de a împiedica o astfel de situație. Un exemplu de normă de rezultat este cea care stabilește obligația de rezolvare a diferendelor dintre state prin mijloace pașnice. În acest caz, în ciuda aparenței că s-ar prescrie pentru state un anumit comportament, statele între care a apărut un diferend, au obligația, ce derivă din principiul rezolvării pașnice a diferendelor internaționale, de a-l soluționa în mod exclusiv prin mijloace pașnice, a căror alegere aparține statelor, fără a recurge la folosirea forței armate.

Această distincție prezintă relevanță din perspectiva răspunderii internaționale a statelor, astfel: în cazul în care statul nu va ajunge la obiectivul precis determinat al obligației de rezultat, se află în situația de încălcare a unei norme internaționale, condiție pentru angajarea răspunderii sale internaționale; în schimb, în cazul în care statul ia măsuri care să împiedice folosirea teritoriului său în scopuri contrare dreptului internațional, dar nu reușește atingerea rezultatului, nu poate fi atrasă răspunderea sa internațională^[2].

Din cauza modului special de apariție a regulilor, impunerea acestora nu se poate realiza prin mecanisme similare dreptului intern, însă acest aspect nu are semnificația lipsei eficienței regulilor dreptului internațional, în centrul procesului de elaborare a normelor de drept internațional aflându-se consimțământul statelor care le adoptă, care constituie totodată și temeiul angajamentului de respectare a acestora, alături de principiul bunei-credințe (*pacta sunt servanda*), cel mai vechi principiu general al dreptului internațional

^[1] A. PELLET, *Cours Général: le Droit International entre souveraineté et communauté internationale*, în l' Anuario Brasileiro de Direito Internacional, vol. II, 2007, p. 17.

^[2] *Ibidem*.

cu aplicabilitate în mai multe domenii ale acestuia. În acest sens, menționăm că buna-credință este una dintre regulile aplicabile în materia executării obligațiilor stabilite de tratatele internaționale și este prevăzută în mod expres în Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, din 1969.

Declanșarea mecanismelor de constrângere pentru încălcarea normelor dreptului internațional are un caracter excepțional și este o consecință a abaterii de la conduita acceptată inițial de către un stat. Constrângerea poate avea caracter individual sau colectiv.

Actele de constrângere individuală pot fi exercitate de statul care se consideră victimă a încălcării unei obligații internaționale din partea statului autor și poate consta în diferite măsuri, cum ar fi: exercitarea dreptului la legitimă apărare în temeiul dispozițiilor art. 51 din Carta ONU, în cazul comiterii unui act de agresiune, ruperea relațiilor diplomatice, aplicarea de contramăsuri, actele de retorsiune, represalii ori a unor sancțiuni propriu-zise sub forma embargoului. Constrângerea colectivă poate fi exercitată în cadrul organizațiilor interguvernamentale, internaționale sau regionale și poate consta, de exemplu, în: suspendarea dreptului la vot, suspendarea calității de membru sau prin aplicarea celei mai severe sancțiuni – excluderea din organizație.

Lipsa sancțiunii din structura tipică a normei de drept internațional nu semnifică lipsa completă a sancțiunilor din dreptul internațional sau ideea că normele dreptului internațional au caracter facultativ. Spre deosebire de dreptul intern, în dreptul internațional, respectarea regulilor și deci, a obligațiilor internaționale asumate se realizează în mod individual de către statul lezat prin încălcarea unei reguli de drept internațional sau în mod colectiv, prin intermediul măsurilor adoptate în cadrul organizațiilor internaționale din care acel stat face parte, conform prevederilor cuprinse în actul constitutiv al organizației.

Din punct de vedere terminologic, în primul caz, al măsurilor adoptate la nivel individual, se folosește denumirea de contramăsuri, iar în cel de al doilea caz, se folosește în general, denumirea de sancțiuni^[1].

Noțiunea „contramăsuri” nu este definită în mod expres în cadrul unui tratat internațional. A fost folosită pentru prima dată într-o decizie arbitrală, în anul 1978^[2], în următoarea formulare: „în cazul în care apare o situație

[1] N.D. WHITE, A. ABASS, *Countermeasures and sanctions*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 537.

[2] Decizia arbitrală din 9 decembrie 1978 în cauza *Air Services Agreement Case*, dintre SUA și Franța. Cauza s-a referit la aplicarea acordului bilateral de servicii aeriene, încheiat între Franța și SUA la 27 martie 1946, amendat prin schimb de scrisori în 1960. Franța a considerat că este incompatibilă cu tratatul, schimbarea ecartamentului sau schimbarea tipului de aeronavă de către compania americană PanAm în zborurile

care, în opinia unui stat, are ca efect încălcarea unei obligații internaționale de către un alt stat, primul stat are dreptul, în limitele stabilite de normele generale ale dreptului internațional referitoare la folosirea forței armate de a-și afirma drepturile sale prin contramăsuri^[1].

Ulterior, noțiunea contramăsuri a fost folosită pentru a desemna măsuri care nu presupun folosirea forței armate, adoptate de către un stat, ca răspuns la încălcarea de către un alt stat a unei obligații internaționale. Contramăsurile pot lua forma suspendării unui acord de comerț^[2].

În Proiectul de articole cu privire la răspunderea internațională a statelor, din 2001, noțiunea contramăsuri este definită ca măsuri ce nu presupun folosirea forței armate, luate de către statul victimă, ca răspuns la încălcarea unei reguli de drept internațional, cu scopul de a asigura încetarea încălcării și de a obține, dacă este necesar, repararea prejudiciului^[3]. Potrivit art. 22 din Proiectul de articole din 2001, contramăsurile luate cu respectarea regulilor nu constituie acte ilicite.

Pentru calificarea și încadrarea unei acțiuni de răspuns al statului victimă în categoria contramăsurilor, este esențial că acestea să nu implice folosirea forței armate și să fie îndreptate strict împotriva statului autor al actului ilicit. În cazul în care aceste condiții nu sunt îndeplinite, acțiunile de răspuns vor constitui ele însele acte internaționale ilicite^[4]. Un alt element esențial ce trebuie avut în vedere pentru noțiunea de contramăsuri este scopul acestora: anume, de a convinge, nu de a sancționa^[5], fiind un răspuns la faptele ilicite ale altor state sau organizații internaționale sau o reacție la comportamentul neprotocolar al unui stat sau organizație internațională^[6]. În

efectuate din SUA către Paris *via* Londra. Autoritățile franceze au împiedicat PanAm să debarce pasagerii la Paris. Până la pronunțarea deciziei arbitrale, SUA a inițiat, dar nu a și implementat, o serie de măsuri prin care se interziceau anumite zboruri din Franța către SUA. Tribunalul arbitral a reținut că schimbarea tipului de nave era permisă de textul acordului și că măsurile luate de către SUA constituiau contramăsuri ce nu erau disproporționate față de acțiunile întreprinse de Franța – N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 541. Textul integral al deciziei este disponibil la adresa: http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/417-493.pdf [accesată la 9 aprilie 2017].

^[1] Decizia arbitrală din 9 decembrie 1978 în cauza *Air Services Agreement Case*, *parag. 81*, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/417-493.pdf.

^[2] N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 544.

^[3] Art. 49 alin. (1) din Proiectul de articole din 2001.

^[4] N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 540

^[5] *Ibidem*.

^[6] D.Ș. PARASCHIV, *Sistemul sancțiunilor în dreptul internațional public*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 39.

ceea ce privește natura și intensitatea contramăsurilor, acestea trebuie să respecte condiția proporționalității și pe cea a necesității^[1].

Contramăsurile trebuie diferențiate de alte tipuri de răspuns pe care îl pot avea statele față de o conduită care încalcă reguli și obligații de drept internațional, mai precis, de următoarele noțiuni:

- represalii, termen care în prezent este folosit doar în contextul conflictelor armate;
- retorsiune, care presupune un răspuns ce nu implică o încălcare;
- sancțiuni, în sensul general;
- suspendarea sau încetarea unui tratat internațional^[2].

Problema contramăsurilor apare de regulă în cazul relațiilor bilaterale derivate din tratate. Pentru a exemplifica situația în care poate fi pusă în discuție luarea contramăsurilor (fără a pune în discuție aspectele legate de legitimitate sau legalitatea lor), vom recurge la următoarea situație: un tratat bilateral încheiat în domeniul serviciilor aeriene permite câte unei companii aeriene ale fiecăruia dintre cele două state părți (statul A și statul B) să opereze zilnic câte un zbor dus-întors între capitalele celor două state, folosind avioane mari (*jumbo jets*). La un moment dat, compania din statul A decide să efectueze zborurile cu aeronave de mici dimensiuni, dar compania aeriană din statul B continuă să folosească aeronave de mari dimensiuni. Chiar dacă acest drept pentru compania din statul B rezultă în mod clar din acordul încheiat, compania aeriană din statul A cere guvernului său să interzică aterizarea aeronavelor de mari dimensiuni ale companiei din statul B, iar guvernul statului A face acest lucru. În aceste condiții, compania din statul B solicită guvernului statului B să permită aterizarea aeronavelor companiei din statul A doar de trei ori pe săptămână, până când statul A va pune capăt măsurilor luate. Guvernul statului B dă curs acestei solicitări. O astfel de situație se încadrează în noțiunea contramăsurilor^[3].

Pe lângă contramăsuri, statele pot adopta și alte categorii de măsuri, cu domeniu de aplicare mai extins: represaliile și retorsiunea. Represaliile au ca scop sancționarea statului responsabil pentru încălcarea unei obligații internaționale, și sunt un răspuns la actele ilicite comise de către un alt stat, pentru a-l determina să înceteze acea conduită și să repare daunele^[4].

^[1] N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 540

^[2] A. AUST, *op. cit.*, 2010, p. 391-392.

^[3] Exemplul este dat de A. AUST, *op. cit.*, 2010, p. 391-392.

^[4] D.Ș. PARASCHIV, *op. cit.*, p. 44.

Represaliile pot fi de două categorii:

– fără folosirea forței militare: întreruperea relațiilor comerciale, poștale, expulzarea unor cetățeni ai altui stat, refuzul de a îndeplini obligații ce derivă din contracte încheiate între cele două state

sau

– care implică folosirea forței militare împotriva statului autor al unui act ilicit: embargoul, blocada, demonstrațiile navale^[1].

Având în vedere principiul fundamental al interzicerii folosirii forței în relațiile dintre state, prevăzut de art. 2 parag. 4 din Carta ONU, ce va fi analizat în secțiunea corespunzătoare din cuprinsul prezentei lucrări, considerăm că în contextul actual nu sunt legitime și nici legale măsurile de răspuns adoptate de către state care implică folosirea forței armate.

Embargoul este considerat o măsură de răspuns care afectează proprietatea, constând în reținerea navelor comerciale ale statului considerat autor al unui act internațional ilicit și a încărcăturii acestora, în porturile sau în marea teritorială, în scopul de a-l determina să pună capăt unei încălcări a dreptului internațional și de a repara paguba produsă. Măsura poate fi extinsă asupra altor bunuri ale statului autor sau a cetățenilor acestuia.

Retorsiunea presupune o conduită care nu implică suspendarea obligațiilor pe care le are statul victimă față de statul autor al încălcării și poate include acte ca interzicerea sau limitarea relațiilor diplomatice normale sau a altor contacte, embargoul, fiind considerate un act inamical.

În opinia profesorului Cassese, actele de retorsiune pot fi definite ca acte prin care un stat răspunde, printr-un act inamical care nu constituie o încălcare a dreptului internațional, fie față de o încălcare a dreptului internațional, fie față de un act inamical, comise de un alt stat^[2]. Cu titlu de exemplu, pot fi menționate: ruperea relațiilor diplomatice, întreruperea sau reducerea comerțului ori a investițiilor, expulzarea naționalilor statului autor, încetarea asistenței economice, impunerea unor obligații fiscale severe cu privire la bunurile venite din statul autor, impunerea unor reguli stricte în privința pașapoartelor^[3].

Sanțiunile, spre deosebire de contramăsuri și actele de retorsiune, nu sunt adoptate și luate la nivel individual de către state, ci sunt impuse în mod colectiv, de regulă în cadrul unei organizații internaționale.

[1] *Idem*, p. 45.

[2] A. CASSESE, *op. cit.*, 2005, p. 310.

[3] N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 544; A. CASSESE, *op. cit.*, 2005, p. 310.

În cadrul Organizației Națiunilor Unite, Consiliul de Securitate, în temeiul art. 41 din Cartă, poate impune sancțiuni constând în embargo total sau parțial comercial, financiar, cu privire la arme, deci de natură economică^[1].

Secțiunea a 9-a. Ierarhia normelor dreptului internațional public

9.1. Consacrarea și semnificația normelor *jus cogens*

Între normele dreptului internațional, cele *jus cogens* constituie o categorie specială, controversată ca natură juridică^[2], dar aflată în vârful ierarhiei. Acest aspect rezultă în mod neechivoc din dispozițiile art. 53 și art. 64 din Convenția privind dreptul tratatelor de la Viena din 1969.

Potrivit dispozițiilor art. 53:

„Este nul orice tratat care, în momentul încheierii sale, este în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general. În sensul prezentei Convenții, o normă a dreptului internațional general este o normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei drept normă de la care nu este permisă nicio derogare și care nu poate fi modificată decât printr-o nouă normă a dreptului internațional general având același caracter”.

Articolul 64 din Convenție prevede:

„Dacă survine o nouă normă imperativă a dreptului internațional general, orice tratat existent care este în conflict cu această normă, devine nul și își încetează efectele”.

Din coroborarea celor două dispoziții ale Convenției rezultă în mod neechivoc poziția de superioritate pe care o au normele *jus cogens* în ansamblul regulilor dreptului internațional, nu doar cu privire la dreptul internațional al tratatelor^[3]. Identificarea efectivă a acestora poate constitui însă un proces dificil, în lipsa unor criterii strict obiective care trebuie utilizate.

Dificultățile pe care le va genera aplicarea acestor dispoziții ale Convenției au fost sesizate încă din etapa premergătoare adoptării textului. Comentariile Comisiei de Drept Internațional la proiectul de articole al Convenției asupra

^[1] N.D. WHITE, A. ABASS, *op. cit.*, în M.D. EVANS (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 554.

^[2] J.F. MURPHY, *The Evolving Dimensions of International Law: Hard Choices of the World*, Cambridge University Press, 2010, p. 23.

^[3] A.A. CANÇADO TRINDADE, *op. cit.*, 2006, p. 343.

dreptului tratatelor relevă inexistența unui criteriu clar și precis după care să fie identificate regulile *jus cogens*^[1].

În ciuda definirii acestei noțiuni în Convenția de la Viena din 1969, conținutul său a rămas neclar și a generat multe dezbateri, iar în practică nu au fost întâlnite situații în care să fi fost invocată încălcarea unei norme *jus cogens* ca motiv de invaliditate a unui tratat internațional.

Existența acestei categorii speciale de norme juridice nu poate fi negată având în vedere că are originea în voința statelor (sunt reguli acceptate și recunoscute de comunitatea internațională, apărute din considerente etice și sociologice^[2], legate de noțiunea de „conștiință internațională”^[3], rezultat al evoluției perspectivei statelor asupra cadrului de desfășurare a relațiilor interstatuale) și a fost definită, în mod expres, în textul unei convenții internaționale ce guvernează un domeniu semnificativ pentru dreptul internațional (tratatele internaționale) și care face parte din sistemul de reguli de drept internațional. Relevanță în identificarea normelor *jus cogens* prezintă și calificarea de reguli de la care statele nu pot deroga, dată de norme ale dreptului internațional.

Din formularea art. 53 din Convenția de la Viena, pot fi identificate următoarele condiții pentru a califica o normă *jus cogens*: a) norma trebuie să fie acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei; b) norma nu permite derogarea și nu poate fi înlocuită sau modificată decât printr-o normă având același caracter.

a) Acceptarea și recunoașterea de către state a caracterului *jus cogens* al unei norme, la care se referă art. 53 din Convenția de la Viena poate fi expresă sau tacită^[4] și în concret poate fi materializată în tratate internaționale generale, cutuma internațională sau principii generale de drept (acestea constituie surse ale dreptului internațional, potrivit art. 38 din Statutul Curții Internaționale de Justiție).

[1] *Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries*, Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. II, p. 248. Textul este disponibil și la adresa: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf [accesată la 07 iulie 2016]; I. DIACONU, *Jus cogens-Developments in International Law*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 16/2016, <http://rrdi.ro/wp-content/uploads/2017/02/REVISTA-16-nov.pdf> [accesată la 29 iulie 2017]; R. KOLB, *Jus Cogens, intangibilité, intransgressibilité, derogation „positive” et „negative”*, în *Revue Générale de Droit International Public*, Tome CIX-2005, p. 306-307.

[2] R. NIETO-NAVIA, *International Peremptory Norms (jus cogens) and International Humanitarian Law*, în *Man's inhumanity to man: essays on international law in honour of Antonio Cassese*, Kluwer Law International, London/The Hague, 2003, p. 595-640.

[3] A.A. CANÇADO TRINDADE, *op. cit.*, 2006, p. 344.

[4] R. NIETO-NAVIA, *op. cit.*, în *Man's inhumanity to man: essays on international law in honour of Antonio Cassese*, Kluwer Law International, London/The Hague, 2003, p. 595-640.

Această condiție nu presupune acceptarea unanimă din partea tuturor statelor ci, similar cu procesul de formare a normelor cutumiare, se referă la un număr suficient de mare de state, reprezentativ pentru regula respectivă. Utilitatea folosirii acestei formulări este de a se sublinia faptul că un număr redus de state, care adoptă anumite reguli conform intereselor comune la un moment dat, nu pot impune respectarea lor de către celelalte state, precum și că un număr redus de state nu se poate opune adoptării de norme având caracter *jus cogens*, de către celelalte state^[1].

b) Condiția ca norma să nu permită derogarea poate fi calificată ca tautologică și este în mod cert dificil de definit, însă reprezintă trăsătura esențială a acestei categorii de reguli.

Au fost identificate mai multe tipuri de norme care nu permit derogarea în relațiile dintre state prin inserarea lor în cuprinsul tratatelor internaționale: norme care prezintă o influență fundamentală asupra conduitei comunității internaționale a statelor și care nu permit nicio derogare (spre exemplu, este dat principiul bunei-credințe), norme care asigură stabilitatea ordinii juridice internaționale (cum sunt principiul *pacta sunt servanda* și principiile generale de drept), norme care au scopuri umanitare (fiind incluse principiile ale drepturilor omului – interzicerea torturii, a sclaviei, a traficului de ființe umane – și ale dreptului internațional umanitar), norme de interes general pentru comunitatea internațională în ansamblul său sau pentru ordinea publică internațională (sunt văzute ca astfel de reguli, obiectivele și scopurile stabilite în preambulul Cartei Națiunilor Unite), norme cu valoare obligatorie pentru statele nou create, chiar și în lipsa acordului acestora (cu titlu de exemplu pot fi amintite principiile și libertățile mării libere, protecția mediului, independența statelor)^[2].

Din punct de vedere teoretic, caracterul *jus cogens* al unei norme internaționale nu este echivalent cu efectul *erga omnes* al regulilor internaționale, în sensul de a se considera că toate regulile *erga omnes* au în mod obligatoriu și caracter de *jus cogens*, dar se poate susține că afirmația este valabilă în sens invers: regulile *jus cogens* au aplicabilitate *erga omnes*. Distincția dintre cele două categorii de norme juridice este în realitate un proces dificil de realizat, iar în această privință, relevanță prezintă, pe lângă aprecierile din doctrina de specialitate, inclusiv calificarea dată de Comisia de Drept Internațional și interpretarea dată de Curtea Internațională de Justiție în anumite situații concrete.

^[1] R. NIETO-NAVIA, *op. cit.*, în *Man's inhumanity to man: essays on international law in honour of Antonio Cassese*, Kluwer Law International, London/The Hague, 2003, p. 595-640.

^[2] *Ibidem*.

Astfel, Curtea Internațională de Justiție a constatat caracterul de norme opozabile *erga omens* al drepturilor și obligațiilor statelor instituite în Convenția pentru prevenirea crimei de genocid din 1948^[1]. Sunt considerate, de asemenea, ca având caracter *jus cogens* următoarele reguli: principiul nereturnării (*non-refoulement*) aplicabil în privința refugiaților, principiul egalității și nediscriminării (în materia protejării drepturilor și libertăților fundamentale)^[2], interzicerea torturii^[3].

Comisia de Drept Internațional, încă din anul 1980 a calificat interdicția agresiunii, deci a folosirii forței contrar dispozițiilor Cartei ONU, ca având caracter *jus cogens*^[4]. Același caracter îl au și interzicerea genocidului, sclaviei, discriminării rasiale, crimelor contra umanității, precum și dreptul la autodeterminare^[5].

9.2. Norme *jus cogens* – Exemplificări

Interzicerea torturii – normă imperativă a dreptului internațional

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), cauza *Al-Adsani c. Regatului Unit al Marii Britanii*, 21 noiembrie 2001^[6]

„60. Importanța primordială pe care o prezintă interzicerea torturii este din ce în ce mai recunoscută, astfel cum rezultă din alte domenii ale dreptului internațional. Astfel, tortura este interzisă de art. 5 din Declarația universală a drepturilor omului și de art. 7 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. În art. 2, Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante impune tuturor statelor să ia măsuri legislative, administrative, judiciare și orice alte măsuri eficiente pentru a preveni comiterea actelor de

[1] CIJ, cauza privind aplicarea Convenției pentru prevenirea și pedepsirea genocidului (*Bosnia-Herțegovina c. Iugoslavia*), 11 iulie 1996, I.C.J. Reports 1996, p. 616, parag. 31.

[2] A.A. CAÑÇADO TRINDADE, *op. cit.*, 2006, p. 344.

[3] CIJ, cauza privind probleme legate de obligația de a extrăda sau de a urmări (Questions Relating to the Obligation to Extradite or Prosecute), (*Belgia c. Senegalului*), 20 iulie 2012, I.C.J. Reports 2012, parag. 99.

[4] M. ROBERTO AGO, *Responsabilité des États, Additif au huitième rapport sur la responsabilité des États*, în *Annuaire de la Commission du Droit International*, 1980, vol. II, Première Partie, Documents de la trente-deuxième session, A/CN.4/SER.A/1980/Add.1 (Part 1), p. 20. Textul este disponibil și la adresa: <http://legal.un.org>. [accesată la 11 aprilie 2015].

[5] I. DIACONU, *Jus cogens – Developments in International Law*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 16/2016, <http://rrdi.ro/wp-content/uploads/2017/02/REVISTA-16-nov.pdf> [accesată la 29 iulie 2017].

[6] Disponibilă la adresa: hudoc.echr.coe.int.